ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԽԹԱՄԱՐ

Posted on October 12, 2010 by Keghart

Category: Opinions

Գրիգոր Գրաճեան, Պէյրութ, 10 Հոկտեմբեր 2010
- Ախթամար Ս. Խաչ եկեղեցիի օծման արարողութեան պիտի երթա՞ս:
- Պիտի երթամ, որպէսզի ներկայութեամբս ցոյց տամ աշխարհին, թէ եկեղեցին մերն է. մեր պատմութեան, մեր քաղաքակրթութեան եւ դատին անբաժան մէկ մասնիկն է:
- Պիտի չերթամ, որպէս քաղաքական “աքդ”, ցոյց տալու թէ մեր պահանջքները չեն ամբողջացած տակաւին: Մենք մեր ուզած ժամանակ պիտի երթանք:

Գրիգոր Գրաճեան, Պէյրութ, 10 Հոկտեմբեր 2010
- Ախթամար Ս. Խաչ եկեղեցիի օծման արարողութեան պիտի երթա՞ս:
- Պիտի երթամ, որպէսզի ներկայութեամբս ցոյց տամ աշխարհին, թէ եկեղեցին մերն է. մեր պատմութեան, մեր քաղաքակրթութեան եւ դատին անբաժան մէկ մասնիկն է:
- Պիտի չերթամ, որպէս քաղաքական “աքդ”, ցոյց տալու թէ մեր պահանջքները չեն ամբողջացած տակաւին: Մենք մեր ուզած ժամանակ պիտի երթանք:

Պոլսոյ Սապիհա Կէօքչէն օդակայանին մէջ բարձրախօսը կը յայտարարէ թէ՝ Կարս մեկնող ճամբորդները պարտին ուղղուիլ թիւ 1125 սպասման սրահը: Նորակառոյց օդակայանին պատերը կը գրաւեն Թուրքիոյ առաջին կին օդաչու Սապիհայի եւ Աթաթուրքի նկարները: Անխուսափելիօրէն կը յիշենք Հրանդ Տինքը: Տինք կը բացայայտէ Սապիհա Կէօքչէնի հայ արմատներ ունենալը: Պոլսոյ նահանգապետը կ'ազդարարէ Տինքը, որպէսզի դադրի այս տեսակ վնասակար յայտարարութիւններ կատարելէ: Հայորդին կը մնայ անդրդուելի: Կարճ ժամանակ մը ետք մութ ձեռքեր կ'սպաննեն Հրանդ Տինքը:
Օդանաւին ճամբորդները 95 տոկոսով հայեր են, մեծ մասամբ պոլսահայեր, որոնք ուխտագնացութեան կ'երթան Ախթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին:

Փակուած միեւնոյն `երկար սենեակին՝ մէջ, օդէն `կախուած՝ մօտ 10000 մեթր բարձրութեան վրայ, կ'ստեղծուի առաջին շփումը անմիջապէս մօտիկ աթոռները գրաւողներուն հետ: `Ո՞վ ես, ուրկէ՞ կու գաս՝, թրքախառն հայերէնէ մը ետք, խօսակցութիւնը կ'ընթանայ ամբողջութեամբ հայերէն լեզուով: Հայրենակիցներս հարցումներու տարափով մը կը մտնեն մտերմանալու գործընթացին մէջ. “ ինչպէ՞ս է այնտեղի հայերուն վիճակը”, “Հիմա խաղա՞ղ է, կռիւը վերջացա՞ւ”: Իրենք ալ ունին անշուշտ իրենց հարցերը եւ մտահոգութիւնները, օրինակ՝ ինչպէ՞ս պահել Պոլսոյ մէջ գործող հայկական 33 եկեղեցիները եւ 13 վարժարանները: Մեծ ճիգ կը թափեն վերանորոգելու եւ վերաբանալու Թուրքիոյ տարածքին գտնուող հայկական եկեղեցիները՝ Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի եւ Ախթամարի օրինակով:

Պատմական եւ քաղաքական հետաքրքրութիւններ ունեցող Յակոբ հայ եւ թուրք բաղդատականներ կ'ընէ եւ պատմութենէն օրինակներ կը մէջբերէ:

- Թուրք ղեկավարները առաջին համաշխարհային պատերազմի պարտութենէն ետք

կրցան ստեղծել նոր պետութիւն շրջանին մէջ հզօր ներկայութեամբ մը: Երկրորդ պատերազմի նախօրեակին անոնք յաջողեցան ընդարձակել սահմանները, Ալեքսանտրէթի բարեբեր շրջանը միացնելով Թուրքիոյ: Անդին մեր ղեկավարները չեն կրցած նոյնիսկ եղածն ալ պահել՝ կորսնցնելով Կարսը, Արտահանը, Արարատը ...:

Մէկ ու կէս ժամուայ թռիչքի տեւողութիւնը արագ կ'անցնի եւ բարձրախօսով կը յայտարարուի թէ արդէն կը հասնինք Կարս (Կարս, Կարս, Կարս, Հայրենի հարս ...): Կը թելադրուի աթոռները գրաւել եւ կապել գօտիները:

Կարս Քաղաքը

Դաշտային Կարսի մէջ օդակայանը կոկիկ կառոյց մըն է զինուորական օդակայան մը յիշեցնող: Անմիջապէս կը մտաբերեմ հայ օդաչուի մը վերջին հապճեպ թռիչքը, շատ հաւանաբար այս վայրէն դէպի Երեւան, 90 տարիներ առաջ, գուժելու Կարսի անկումը: Հայաստանի հանրապետութեան սահմաններուն ամենէն մօտիկ քաղաքներէն մէկն է Կարսը: Ռուսական ոճով կառուցուած բնակարանները եւ շէնքերը, իրենց նորոգուած կամ հնամենի վիճակով, կ'աղաղակեն կարծէս թէ ներկայի բնակիչները, իսկական տէրերը չեն այստեղի:

Կարսի հռչակաւոր բերդը կը գերիշխէ քաղաքին վրայ: Ինչպէս դարասկիզբին, ներկայիս ալ ան ռազմագիտական պատկառելի դիրքի մը վրայ կը գտնուի:

Ըստ մեր շրջապտոյտի յայտագրին՝ պանդոկ տեղաւորուելէ եւ կարճ հանգիստէ մը ետք պէտք էր շարժէինք դէպի Անի:

Կարսի նահանգին մէջ գտնուող այս մեծ եւ տարածուն քաղաքը ամայութեան մէջ է, երկար, շատ երկար ժամանակէ ի վեր: Մուտքի պարիսպը ապացոյց է քաղաքը պաշտպանելու համար թափուած ճիգերուն անցեալին, ամէն տեսակ յարձակողներու դիմաց իսկ Արբաչայ-Ախուրեան կիրճը, Անիի անմատչելի բնական մէկ սահման է արեւելեան կողմէն: Սմբատ եւ Գուրգէն Բագրատունիներու հիմնադրած 1001 եկեղեցիներու քաղաքէն ներկայիս կիսականգուն կը մնան մի քանի եկեղեցիներ: Մայր տաճարը, Տիգրան Հոնենցի եկեղեցին եւ մասամբ կանգուն մնացած մի քանի շինութիւններ կը վկայեն հայ ժողովուրդի մտքի եւ քաղաքակրթութեան բաձր մակարդակը: Վեհ եւ խորհրդաւոր են եկեղեցիները, մանաւանդ ամբողջական լռութեան մէջ: Սակայն այդ լռութիւնը կը խախտի մեր խումբին անդամներուն ներկայութեան: Բոլորիս մէջ անդիմադրելի մղում մը կայ աղօթք մը մռթմռթալու, բան մը ըսելու, հետք մը ձգելու մեր նախահայրերէն սկսած եւ մեզմով շարունակուող կեանքի երկար շղթային վրայ: Հաւաքաբար `հայր մեր՝ ով մը, կարճ ժամանակի մը համար կը վերակենդանացնենք սրբատեղիները եւ անոնց կը մաղթենք մնալ կանգուն, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Անիի եռուն եւ աղմկոտ շուկայէն մնացած են փոքր կրպակներու հետքերը ուր անցեալին, մետաքսի ճամբուն վրայ գտնուող այս մեծ քաղաքի վաճառականները, հայ ճարտար արհեստաւորներուն կաւէ, յախճապակիէ, մետաղներէ պատրաստած յարգի անօթները կը վաճառէին գնորդներուն: Ներկայիս անկենդան եւ ամայացած քաղաքին վրայ կ'արձագանգէ մի միայն Ախուրեանի միւս ափին, Հայաստանի քարակոփներուն տուֆ քարի պեղումները:

(... ա՛խ) Անի քաղաքը պեղելու ու ճանչնալու համար երկար ժամանակի կը կարօտի: Ագահօրէն նկարելէ ու նկարուելէ ետք կը բաժնուինք Անիէն, ամէն մէկս խորասուզուած մտքերու մէջ:
- Այսքան մօտ Հայաստանի սահմանին, սակայն այդքան հեռու:
- Ամենայն հայոց բանաստեղծ Յ. Թումանեանի հետազօտելու նախասիրած վայր էր Անին: Ան մտաւորական իր բարեկամներուն հետ յաճախ կ'այցելէր, պեղումներ կատարելու նպատակաւ եւ ծրագիրներ կը մշակէր վերականգնելու Անին:
- Կիլիկեցիներուս համար `հայրենիք՝ էր, ուրկէ մեր նախնիները Սելճուքեան արշաւանքներէն ճողոպրած, Կիլիկիոյ լեռնային ու դաշտային շրջաններուն մէջ նոր հայրենիք մը ստեղծած էին:

Անիի մեռելային ճնշիչ, նոյնքան տպաւորիչ մթնոլորտը, մասամբ մը կը փարատի մեր մէջ երբ կը յայտարարուի թէ գիշերուայ յայտագիրը կ'ընգրկէ Կարս քաղաքին մէջ գնումի երթալ նախքան ընթրիքը: Կարսը նշանաւոր է իր հարազատ մեղրով եւ պանիրով: Խումբին տիկինները անհամբեր են գնելու մեղրամոմով `պալ՝( թրքերէնով՝ մեղր) եւ `կրավիւր՝ պանիր: Ըստ երեւոյթին, թուրքերը ռուսերէն սորված են `կրիւյեր՝ պանիրի պատրաստութիւնը, որը մինչեւ ներկայիս կ'օգտագործեն: Մէկական շերտ պանիրով պարենաւորուած, մտքերու փոխանակում մը կ'ունենանք Ֆրանսայէն եւ Ամերիկայէն եկող երիտասարդներու հետ: Տեւապէս հայ-թուրք բաղդատական մը ընելով, ամերիկայէն Բաբգէն կը խորհրդածէ:

“ Թրքական բանակը, իր արդիական կազմածներով կը հաշուէ մէկ միլիոնէ աւելի զինեալներ, իսկ եթէ հաշուի առնենք պահեստիները, 15 միլիոնը կանցնի, մեր հայկական բանակը ինչպէ՞ս կրնայ դէմ դնել այս տեսակ ուժի մը: Ինչո՞ւ չի մտածուիր սփիւռքահայ երիտասարդներուն համար զինուորական ծառայութեան համակարգ մը ստեղծել Հայաստանի մէջ, փոխանակ զգացական եւ երեւակայական արտայայտութիւններով նոր սերունդները զբաղեցնել կամ հակառակորդ տեսնել ամէն մէկ հայու մէջ եւ անոնց հայրենասիրական դասեր տալ”: Ֆրանսայէն Սիմոն կ'ափսոսայ Էրզրումի, Կարսի, Վանի կորուստը եւ կը շարունակէ. “Տարիներէ ի վեր կ'երգենք, `Ստամպուլը պիտի լինի արեան ծով՝, տարիներ ըսինք թէ այս հողերը մերն են, ե՞րբ պիտի լրջօրէն նստինք եւ ծրագրենք թէ տրամաբանօրէն ի՞նչ կուզենք եւ ի՞նչ միջոցներով պիտի հասնինք մեր նպատակին: Ամէն բանին ժամանակը կայ. պատերազմի ատեն եթէ լաւ կռուինք, խաղաղութեան ժամանակ կրնանք պաշտպանել

արեան գնով շահուածը”: Գիշերը կ'երկարի այսպէս. ընթրիք եւ ընթրիքէն ետք դարձեալ մտքերու փոխանակում, մինչ լուսինը կ'անցնի մեր իջեւանած պանդոկին, Sim er-ի վրայէն, սահելու բարձունքին վեհօրէն կանգնած Կարսի բերդին կռնակը:

Յաջորդ առաւօտ երկար օր մը կը սկսէր մեր խումբին համար: Նախ պտոյտ Կարսի մէջ, ներկայիս մզկիթի վերածուած Առաքելոց հայկական եկեղեցին, ապա անոր կից, բերդ ելլող Կարսի հին թաղամասերը շրջիլ, անցնիլ Վարդանի կամուրջը, գետին եզերքը գտնուող հին լոգարանները մօտէն դիտել:

Կէսօրուան մօտ, հրաժեշտ կուտանք Կարսին, ուղղուելով դէպի հարաւ-արեւելք: Վերջին անգամ ըլլալով մեր հայեացքը կը սեւեռենք Կարսի բերդին, որը 90 տարիներ առաջ, այս օրերուն կ'ապրէր օրհասական վայրկեաններ: 30 հոկտեմբեր 1920-ին, ամրոցը եւ ամբողջ քաղաքը գրաւուեցաւ թուրք հրամանատար Ք. Քարապեքիրի կողմէ, առանց կռուի: Թրքական բանակը ամիսներով զէնք ու զինամթերք փոխադրեց բերդէն, իսկ հայկական բանակի մօտ 1500 սպաներ եւ զինուորներ յանձնուեցան թուրքերուն: Անոնք ենթարկուեցան անպատմելի չարչարանքի եւ անոնցմէ միայն 300 հոգին կրցան վերադարնալ Հայաստան, թուրք-սովետ Կարսի դաշնագրէն ետք:

Երեք `օթօպիւս`ներու կարաւանը կը մօտենայ Արաքսի ափին: Ուխտաւորները ծափերով եւ բացականչութիւններով կը դիմաւորեն մայր Արաքսը եւ Հայաստանը: Չորս կողմերէն կը լսուի `ղուրպանդ ըլլամ Հայաստան՝ արտայայտութիւնը:

Յաջորդ հանգրուանը Նոր Պայազիտն է, Իսհակ Փաշային պալատը: Ամբողջ ճամբու տեւողութեան, մեզի կ'ընկերակցին մեծ եւ փոքր Մասիսները: Մեծը՝ հպարտ եւ ձիւնածածկ, փոքրը ամօթխած, ինքզինք կը բացայայտէ ատենը մէյ մը:

Նոր Պայազիտի լեռներուն վրայ հոյակապ պալատ մըն է Իսհակ Փաշային ամրոցը: Մուտքի թրքերէն եւ օտարլեզու ցուցատախատակները ոչ մէկ ակնարկութիւն ունին Իսհակ Փաշայի հայկական ծագումին կապակցութեամբ: Մզկիթի, ամրոցի եւ եկեղեցիի խառնուրդ այս շինութիւնը խումբին մէջ կ'ստեղծէ զայրոյթ եւ ցասում: Հայաստանէն եկող Վաչէն շատ յստակ կը տեսնէ հայկական ճարտարապետութեան դրոշմը չորս դին. “ Մեր ճարտարապետական հարստութիւնները գողցած են պարզապէս”: Պոլսէն Հերմանը ընդվզումով կը յայտնէ. “ Ու՞ր է ասոնց պատմութիւնը, որո՞նք են ասոնց շինութիւնները: Ասոնք միայն գրաւել եւ իւրացնել գիտեն”:

Լուսնի լոյսով կը հասնինք Վան: Պանդոկ տեղաւորուիլ, ընթրիք, կանուխ քնանալ, ոմանց անհրաժեշտ են յաջորդ պատմական օրուան համար իսկ ուրիշներ կ'իջնեն ծովու ափը ու լուսնի շողերով ողողուած արծաթագոյն Վանայ ծովը կը վայելեն: Պատմական օր մը ապրելու հեռանկարով ճամբայ կ'ելլենք առաւօտ կանուխ: Կը

խօսուի հազարաւոր ուխտաւորներու ժամանման մասին: Կղզի տանող նաւերը բաւարար կրնային չըլլալ, ուրեմն պէտք էր որ վայրկեան առաջ հասնէինք նաւամատոյց: Բոլորին աչքերը յառած են դէպի ծով, հեռուէն, առաջին անգամը տեսնելու Ախթամար կղզին:Կը հասնինք նաւամատոյց. հոծ բազմութիւն մը չկայ այնտեղ: Երկու նաւերու մէջ տեղաւորուելով ճամբայ կ'ելլենք դէպի Ախթամար:

Ծովուն մէջ, հեռուէն երեւցող քարակոյտը, կամաց-կամաց ձեւ կը ստանայ եւ ահա կը տեսնուին թրքական դրօշակը եւ եկեղեցիին գմբեթը: Քարափ ելլելով, կարծէս հայկական հողի վրայ ենք արդէն: Զգացական մտածում եւ յուզմունք մէկդի դրած, կը փութանք վեր բարձրանալ աստիճաններէն լսելու հայկական պատարագի առաջին հնչիւնները: Կողմի վրայ կ'երեւան Վանի քաղաքապետութեան կարգադրութեամբ զետեղուած լուացարանները: Աւելի վեր, կան շտապ օգնութեան վրանները, որոնց շուրջ, նարնջագոյն տարազներով երիտասարդներ կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ են: Ձախ կողմի վրայ կ'երեւայ կարմիր գոյնով ուղղաթիռ մը, հաւանաբար Պոլսէն ժամանած պատրիարքական փոխանորդին եւ այլ բարցրաստիճան հիւրերուն համար: Անոր մօտ կայ լրագրողներուն յատկացուած վրանը, ուրկէ կը սփռուի պատմական այս օրուան նկարագրութիւնները աշխարհի բոլոր լրատուական միջոցներուն:

Եւ ահաւասիկ հսկայ, յոխորտ Ս. Խաչ եկեղեցին: Պատարագը սկսած է արդէն եւ բազմահազար ջերմեռանդ ժողովուրդը կը հետեւի երկիւղածութեամբ:

Այստեղ խմբուած են Պոլսոյ `Մարալ՝ պարախումբի երիտասարդները, կապոյտ շապիկներ հագած: Անդին խումբ մը հաւատացեալներ, փայտէ փոքր խաչեր վեր բռնած, կը հետեւին արարողութեան: Երկու հսկայ հեռատեսիլային պաստառներ, զետեղուած եկեղեցիէն դուրս, կը սփռեն պատարագը:

Մարդիկ տեւական շարժման մէջ են. ոմանք եկեղեցիէն դուրս գտնուող մոմասեղաններուն շուրջ են, աղօթքով եւ մոմավառութեամբ զբաղած: Ուրիշներ կը մտնեն եկեղեցւոյ խորանին կից, աւանդատունը, գէթ ականատեսի աչքերով տեսնելու խորանը: Քիւրտ տղաք, կը շրջին բազմութեան մէջ, Յիսուսի եւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ նկարները, որպէս կուրծքի զարդարանք վաճառելու: Երբ կը հարցուի թէ որու՞ նկարն է, կը պատասխանեն.” Չենք գիտեր: `Էրմէնի տըր՝, հայ ըլլալու է”: Հետաքրքիրներ կը շրջին եկեղեցիին շուրջ, կղզիին արեւմտեան ծովափը, հաւանաբար ռմբակոծման հետքեր որոնելու թրքակական բանակին կողմէ, 106 տարիներ առաջ կղզի ապաստանած անզուգական Անդրանիկ փաշան ընկճելու համար: Օտար թղթակից-լրագրողներ կը շրջին ներկաներուն մէջ զգայացունց լուրեր փոխանցելու աշխարհին: Կը հարցուի ամէն բան եւ կը պատմուի ամէն բան. հայոց ցեղասպանութիւնը, անմարդկային միջոցներով գործադրուած տեղահանութիւնը, կղզիին եւ եկեղեցիին պատմականը, ներկայի մեր պահանջքները, մեր իրաւունքներուն անժամանցելիութիւնը: Հակառակ կարծիք չկայ այստեղ: Մեծ ոճիր մը գործուած է, պատասխանատուն պէտք է ընդունի եւ հատուցում կատարէ:

Այլեւս վախ կամ ընկրկում չկայ: Ընդհանուրին տեսակէտը այն է թէ թուրքը քանդած եւ աւերած է. հիմա ինք պարտաւոր է նորոգելու եկեղեցին, խաչը տեղադրելու գմբեթին վրայ եւ մեր կրօնական գանձերը վերադարձնելու իրենց իսկական տէրերուն:

Պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ առաջին նշանախօսութեան արարողութիւնը: Երիտասարդ զոյգը կ'աղօթէ արժանանալ պսակադրութեան շնորհքին մօտին ապագային, սոյն եկեղեցւոյ մէջ:

Հաւաքական խոստովանանքէն ետք ներկաները՝ հայեր, քիւրտեր, նոյնիսկ թուրքեր հաղորդութիւն կ'ընտանան:
Պատարագիչ սրբազան հայրը կը խնդրէ առ Աստուած ընդունիլ ներկաներուն ուխտը եւ արժանացնել յաջորդ տարուայ Ս. Խաչի տօնին:

Եկեղեցական արարողութիւնը վերջ գտած է: Այժմ հայերէն երգեր եւ պարեղանակներ Ախթամար կղզին կը վերադարձնեն իր հին օրերուն:

- Սեղանն է առատ, դիմացն Արարատ ...:

Գեղջկական պարեղանակները կը խանդավառեն ներկաները, հայ եւ քիւրտ, որոնք կը սկսին պարել, ծափերով եւ `լիւ լիւ՝ բացականչութիւններով:

Նկատելի է քիւրտերու ներկայութիւնը, որոնցմէ շատեր այս առթիւ եկած են հեռու վայրերէ, իրենց հայկական ծագումը բացայայտելու, երբեմն նոյնիսկ իրենց անունները՝ Սերոբ, Մուրատ, վկայակոչելով:

Աշխարհացրիւ հայութիւնը վերադարձած կը թուի ըլլալ իր պապենական հողերուն: Ուխտաւորներ 15 տարեկանէն մինչեւ 90 տարեկան, աշխարհի չորս ծագերէն եկած են բարձրաձայն աղաղակելու թէ Ախթամարը մեր պատմութեան, մեր քաղաքակրթութեան մէկ մասնիկն էր, ներկայիս մերն է ու այդպէս ալ պիտի մնայ առ յաւէտ:

Հասած է մեկնումի պահը. ժողվուրդը ծովափն է, ոմանք կը լողան, ամբողջ մարմնով օծուելու Վանայ ծովու սուրբ ջուրով, ուրիշներ կը լուան իրենց երեսները եւ կը խաչակնքեն: Դժուար է բաժնուիլ Ախթամարէն որ 95 տարիէ ի վեր օտար ձեռքերու մէջ էր իսկ հիմա հայութեան `վերադարձուած՝ է:

Մինչեւ ցամաք, նաւուն կամրջակին վրայ ոտքի կանգնած, Պոլսէն Նազարէթն ու Օհաննէսը անցեալը կը վերյիշեն: Կը խօսին Գրիգոր Զօհրապի եւ Վարդգէսի սպաննութեան, Թալէաթի տրուած արդար պատժին, Հրանդ Տինքի յանդուգն պայքարին մասին: Կ'առաջարկեն ինծի կարդալ Զ. Եսայանի վկայութիւնը Կիլիկիոյ 1909 –ի աղէտին մասին
(Աւերակներուն մէջ. Վերահրատակուած Պոլսոյ `Արաս՝ հրատարկչական տան կողմէ).

Ահաւասիկ գաղուածք մը սոյն գիրքէն:
(Երկու տղաք առանձնացած կը խօսակցէին:

- Հայր ունի՞ս:
- Ոչ:
- Մա՞յր:
- Ոչ:
- Ես ալ հայր-մայր չունիմ:
- Սպաննեց՞ին:
- Այո:
- Իմս ալ սպաննեցին:
Երկար, ցաւագին լռութիւն կը տիրէ ու քիչ յետոյ:
- Կուզե՞ս որ եղբայր ըլլանք իրարու:
Ու զիրար կ'որդեգրեն:)

Յաղթական բարձր տրամադրութեամբ կը հասնինք ցամաք եւ մեր `օթոպիւս`ները կը տանին մեզ Վանի հոյակապ բերդը: Այստեղ, 95 տարիներ առաջ, մայիսի պայծառ առաւօտ մը, մէկ ամիս թրքական կանոնաւոր բանակին դէմ կռուելէ եւ զանոնք դուրս վտարելէ ետք, Վանեցիք ազատութեան դրօշը պարզեցին վանայ բերդին վրայ: Երեկոյեան ընթրիքը կ'առնենք Վանի շքեղ ճաշարաններէն մէկուն մէջ, `կենաց`ներու, `կեցցէ՛ ներու ուրախ բացականչութիւններով:

`Եկանք, տեսանք եւ յաղթեցինք-ի տրամադրութիւնը ներկայ է բոլորիս մէջ:

Սակայն ներող գտնուեցէք, հոս չէ որ կանգ կ'առնէ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ուխտագնացութեան պատմութիւնը: Օրը տակաւին երկար է եւ անակնկալներ վերապահուած են մեզի:

Կիրակի երեկոյ, Վանի սպորի պալատին մէջ, կուսակալին, քաղաքապետին, հասարարական ներկայացուցիչներուն, Պոլսոյ պատրիարքի փոխանորդին եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի կ'ունենայ երգի եւ պարի ելոյթ: Պոլսոյ `Վարդանանց՛ երգչախումբը, 40 հոգիէ բաղկացած, կը հմայէ ներկաները իր ժողովրդական երգերով: Տարիներէ ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով կը հնչէ կոմիտասեան երաժշտութիւնը Վանի մէջ: Իսկ Պոլսոյ `Մարալ՛ պարախումբի պարմանուհիները, իրենց նազանքով եւ տղաքը իրենց առնական ճկուն շարժումներով կը դիւթեն հայ եւ քիւրտ հասարակութիւնը: Յայտագրին մաս կը կազմէ կենդանի պատկեր մը, պարով փոխանցելու Ախթամարի պատմութիւնը: Թէ ինչպէս սիրահարուած տղան, լողալով ճամբայ կ'ելլէ կղզիէն դէպի ցամաք եւ խաբուելով աղջկան հօր լապտերի լոյսին, աստին-անդին ուղղուելէ ետք ուժասպառ, նախքան խեղդուիլը կը կանչէ. `Ա՛խ Թամար, ա՛խ Թամար՛:

Ուրեմն, սիրելի ներկաներ, կղզին կը կոչուի Ախթամար եւ ոչ թէ Աքտամար:

Յաջորդ օրուան Van Times-ը, բացառիկ թիւով մը նկարագրականը կուտայ կիրակի օրուայ տօնախմբութիւններուն: Քառալեզու (անգլերէն, պարսկերէն, քրտերէն եւ

թրքերէն) թերթը սկսած է լոյս տեսնել հայերէն բաժնով մըն ալ: Ս. Պատարաքի օրը, Van Times-ի առաջին էջին վրայ գրուած է հայերէնով. ` Բարի եկաք Վան`: Քարտէզով մը կը ներկայացուի Վանայ ծովուն շուրջ գտնուող հայկական 90 եկեղեցիներու պատմականը եւ խմբագրականին մէջ կը բացայայտուի թէ այսուհետեւ, գործակցաբար Պոլսոյ `Ակօս`ին, չորս լեզուներու կողքին պիտի աւելնայ նաեւ հայերէն բաժինը:

Վանի օդակայանին մէջ, հրաժեշտի ողջագուրումները, հասցէներու փոխանակումները, վերջին անգամ նկարուելու փափաքները յաւելեալ իրարանցում մը կ'ստեղծեն: Ուխտաւորները, երկու տարբեր օդանաւերով պիտի փոխադրուին Իսթանպուլ: Պոլսահայերուն `աղբարիկ- քոյրիկ` արտայայտութիւնը, գերակշռող է ամէն մէկ նախադասութեան մէջ:

Աղթամար կղզին եւ Ս. Խաչ եկեղեցին աւելի եւս մօտեցուցած են մեզ իրարու: Այսուհետեւ դարձած ենք եղբայր-քոյր, որդեգրած ենք զիրար:

Առաւօտ ժամը մէկ ու կէսն է, Իսթանպուլի Մ. Ք. Աթաթիւրք օդակայանը:

Անցագիրս կը ներկայացնեմ սահմանապահ պաշտօնեայ ոստիկանին:

- Հա՞յ ես, կը հարցնէ:
- Էւէթ (այո), էֆէնտիմ:
- Ս. Խաչ եկար:
- Այո, էֆէնտիմ, պիզիմ քիլիսէէ կէլտիմ(մեր եկեղեցին եկայ):
- Խոշ կէլտին (Բարի եկար):

ԳրիգորԳրաճեանի նախորդ գրութիւնները:-

Մենք Հոս Ենք Եւ Հոս Պիտի Մնանք
Արթնցէ'ք, հայեր, արթնցէ'ք
Պուրճհամուտ, Պուրճհամուտ
Լիբանանի '58 –ին Ամառը
Երկուպատերազմ՝երկուդաշնագիր
Ինչպէ՞սմոռնանք
Վերադարձ
ԱռաջինԱնգամ
I Come from Hajin
Հաճընէն “կագգոմ”